

Управление на риска в банковия сектор

Десислава Венциславова Петровска

Университет за национално и световно стопанство

Научна специалност – Икономика на търговията

Резюме: *„Банките са в бизнеса на риска, те не го избягват...., те печелят от него.”*

Рискът е основният елемент, който управлява финансовото поведение. Елиминирането на риска от банковата и финансовата система е почти немислимо да бъде постигнато, следователно финансовите институции трябва ефективно да управляват потенциалните опции за възникване на проблем. Постигането на баланс между реализирана печалба и управление на рисковите фактори са в основата на оцеляването в този несигурен свят. Бъдещето на банковата система несъмнено почива върху динамиката на управление на риска. Само тези банки, които имат ефективна система за управление и контрол ще оцелеят на пазара в дългосрочен план. Банковата дейност се характеризира с висока концентрация на различни видове риск, но този който влияе най-силно е т.н кредитен риск. Ефективното му управление е критичният компонент, който гарантира дългосрочният успех на банковата институция.

Ключови думи: управление на риска, пазарен риск, кредитен риск, пазарен риск, ликвиден риск.

„Успехът на банката се състои в способността и да поема и да агрегира риск в рамките на поносими и управляеми граници.”

Въведение:

Избрах да пиша за банковият риск, поради факта, че именно краха на кредитния пазар по света се превърна в основната причина за избухването на световната икономическа и финансова криза. Нулевият размер на отпускането на нови кредити, стопирането на усвояванията по

договорени експозиции, доведоха до спирането на финансовия поток при бизнеса. В резултат от това голяма част от разплащанията бяха блокирани. Кредитирането на един от най-големите пазари, този на недвижимите имоти беше абсолютно преустановен, липсата на свободен паричен ресурс, настъпилата паника, само за САЩ 30 млн, остават без работа. Настъпилата паника, доведе до свиване на потреблението, увеличението на лошите кредити доведе до необходимост от заделянето на провизии в банковия сектор, за кратък период от време кръгът се затвори и положението ставаше все по – лошо.

Банковият сектор има ключова роля в развитието на една икономика, той е основен двигател на икономическият растеж на страната и има динамична роля в превръщането на свободните капиталови ресурси и оптималното им оползотворяване, така че да се достигне максимална производителност. В действителност, развитието на една икономика е пропорционална на развитието на банковия сектор и обратното. Глобалната финансова и икономическа криза от последните години постави в центъра на вниманието ролята и значението на управлението на риска в банковия сектор. Влошава се качеството на банковите активи, увеличават се необслужваните кредити, възходящият тренд на кредитният растеж, характеризиращ периода до средата на 2008 год., много бързо преминава към продължителен и устойчив спад. Корпоративният сектор е най-силно засегнат, поради ограничаване на достъпа до финансиране. Кредитната криза принуди банките да предприемат стратегия към по-критичен поглед към това как те управляват риска, както и разкри някои значителни слабости при финансовите услуги. Преди всичко избухналата финансова и икономическа криза е криза на преценката от страна на много банки, които фокусираха усилията си към реализирането на краткосрочна печалба и липса на здравословен скептицизъм. Основната характерна черта на банковият риск е неопределеността, за която е необходимо добиване на информация, от съществено значение за взимането на определени решения

В банковия сектор не съществува опцията за разделяне на различните видове риск, свързаността им се обуславя от факта, че търгуваната „стока” е една и съща, а именно финансов капитал, които сам по-себе си носи най-високите рискови нива. Мога да кажа, че банките станаха жертва на своята еволюция. Поредицата от сливания, поглъщания и придобивания, създаването на сложни структури, които управляват множество продукти и услуги предопределят началото на бъдещите финансови сътресения, които поставиха началото на голямата финансова и икономическа криза. Усложнената финансова и икономическа криза, постави банковият сектор пред нови предизвикателства, а именно оценяване и управление на

риска на всички нива. Липсата на дисциплина в управлението на риска е фактор, които допринесе срива на банковата система.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА РИСКА - Рискът може да се дефинира като непланирано събитие с финансови последици, което води до загуба или намаляване на възможностите за разплащане. Поради непредвидимостта свързана с реализирането на активите, банката не може да бъде сигурна за бъдещите резултати. Риск се отнася до състояние, при което е налице възможност за нежелано настъпване на определен резултат, който количествено е предварително известен. Рисковете могат да бъдат определени като несигурност в резултата или по-точно нежелан резултат, неблагоприятно развитие и реализиране на финансова загуба. Много често в банковата сфера „риск” и „несигурност” се използват като синоними, което не е точно, тъй като двете понятия отразяват различна представа за крайния резултат. „Несигурността” е свързана със случая, когато са ясни всички възможни резултати от конкретното действие. „Рискът” обуславя ситуации, в които се знае вероятностите на различните резултати, т.е количеството несигурност.

Кризата подчерта спешна необходимост от подобряване на процедурите за управление на риска. В предприетата нова политика на риск мениджмънта условно се формират „три отбранителни линии”:

- Реструктуриране кредитирането, ново сегментиране;
- Въвеждане на модели за оценка и управление на кредитния риск
- Вътрешен контрол и одит

Промяна и преосмисляне на банковия подход за управлението на риска.

В навечерието на кредитната криза, управлението на риска, риск културата и стимулът за възнаграждане предопределят действията на цялата банкова система, като се започне от кредитния експерт, риск мениджмънта и се достигне до висшият мениджмънт. Цялата система беше създавала една не достатъчно добре структурирана и не достатъчно адекватна рамка за контролиране на риска.

Основните рискове, които стоят пред банковата система са четири вида – първият, които има и най-висока тежест е кредитния риск, вторият е операционният риск, третият тип е ликвидният риск и четвъртия вид е пазарния риск.

Управлението на пазарния риск се основава на регулярно наблюдение и рисково измерване на позицията на банковия портфейл, както и интегрирано управление на структурата на баланса.

Процесите по управление и контрол на рисковете, на които са изложени банковите институции в оперативната си дейност, съответстват на обема на дейността и бизнес профила на институцията. Организационната структура на банката е изградена по начин, осигуряващ ясно разграничение на дейностите и отговорностите на бизнес звената и на тези, изпълняващи контролни функции. Политиките за управление на риска на банката са създадени, за да определят и анализират рисковете, пред които се изправя, да определят лимити и контроли, както и да съблюдават спазването на тези лимити. Измерването и оценката на риска се осъществяват, чрез използване на методи, базирани на добрите банкови практики. Процесът по управление на риска представлява непрекъснато разглеждане на предприетите политики, следене и анализиране както на пазара така и на клиентите. Всичко това се прави с цел да бъдат отразени промените в пазарните условия, продуктите и предлаганите услуги.

КРЕДИТЕН РИСК - Кредитният риск е най-старият и най-значим риск, произтичащ от естеството на бизнеса. Този риск е най-трудно е най-трудно контролируем поради факта, че икономическите събития в икономиката са силно динамични, компетенциите на кредитополучателя и способността му да управлява паричните потоци, оказва пряко влияние върху кредитната експозиция. Казано по друг начин банката трябва да оцени в каква степен реципиентът е способен да управлява своя бизнес и бюджет.

Методи за управление на кредитния риск

- Отделяне на средства под формата на допълнителни резерви за финансиране на по-високо рисков сегменти и клиенти;
- Формиране на специфични резерви с цел предпазване от загуби при кредитни операции;
- Осъществяване на пълен анализ на финансовото състояние на кредитоискателите
- За изчисляването и определяне на едногодишната вероятност за неизпълнение на всеки отделен клиент, банковите институции използват вътрешнобанков модел – PD рейтинг, най често се среща в интервала от 1 до 10.

В банковият бизнес, кредитните загуби са постоянно явление – винаги има кредитополучатели, които не изпълняват задълженията си. Действителните загуби варират от година на година, в зависимост от случаите на неизпълнение, дори да допуснем, че цялостното качество на портфейла е постоянно във времето. Непогасяването на единични кредити не носи на банката големи загуби, ако те могат да бъдат компенсирани от резервите, които се отчисляват

под очакваните загуби по кредитни операции¹. Основният проблем на цялата банкова система в страната беше, че кредитните експозиции не бяха оценявани съгласно пазарните изисквания. Концентрирането на твърде много рискове в няколко пазарни сегмента, може да доведе до значителни загуби на активи в кредитния портфейл. При анализирането на кредитния риск е необходимо да се оценява от две страни – EL (очаквана загуба) и UL (неочаквана загуба). Величината на очакваните загуби пряко влияе на печалбите от кредитния продукт, тъй като е необходимо да се отчисляват застрахователни суми в резервен високоликвиден фонд. Тази сума трябва да бъде не по-малка от величината на EL.

$$EL = PD \times LGD \times EAD \quad (1 - \text{Очаквана загуба})$$

◦ PD – вероятност от неизпълнение – средния брой (в процент) кредитополучатели в неизпълнение (за всяка рейтинг категория), в рамките на една календарна година;

◦ EAD – Експозиция при неизпълнение – оценка на дължимия размер (усвоени суми плюс вероятно използвана неусвоена част) в случай на неизпълнение;

◦ LGD – Загуба при неизпълнение – процентното част от експозицията, която Банката може да загуби при неизпълнение (изразява се като процент от EAD е зависи от вида и стойността на обезпечението, кредитополучателя и очакваните постъпления от ликвидацията на активите)

Основна цел – изчислената по този начин загуба трябва да бъде покрита с адекватно нива на рискови провизии. Неочакваната загуба трябва да бъде покрита с капитал. Превишаването на очакваната загуба над специфичните провизии води до намаляване на установеното ниво на СК на банката. Споразумението Базел III се фокусира именно върху рисковете от неплатежоспособност и правилна оценка на надеждността на кредитополучателя.

Кредитният риск е основният елемент в рисковия профил на Банката, като капиталовите изисквания за кредитен риск съставляват 90,87 % от общите капиталови изисквания. Кредитният риск включва риск от неплатежоспособност или негативно движение на кредитоспособността на длъжника, както и риск от загуба или промяна стойността на предоставените обезпечения. Кредитният риск обхваща риск от неизпълнение при традиционни кредитни сделки, риска от емитента при сделки с ценни книжа и риск от контрагента при търговски операции.

---

¹ Изисквания съгласно наредба 8 на БНБ

ОПЕРАЦИОНЕН РИСК - Операционният риск представлява риск от загуба, произтичащ от неадекватни или недобре функциониращи вътрешни процеси² – хора и системи или от външни събития. Операционният риск е едно от основните нововъведения на Базел 2

Методи за изчисляване на операционния риск

- Метод на базисния индикатор (The Basic Indicator Approach - BIA) ;
- Стандартизиран метод (The Standardised Approach – SA);
- Алтернативен стандартизиран метод;
- Усъвършенстван метод (Advanced Measurement Approach – АМА).

Вътрешната система на банката за измерване на операционния риск трябва да бъде тясно обвързана с ежедневните дейности по цялостното управление на риска на банката. Историческите данни, които най-общо включват информация за: размер на загубата, събитието причинило загубата, къде загубата е осчетоводена като разход, периода, в който е реализирана загубата, предприети управленски действия, възстановени суми от застраховки, други възстановени суми, корекции в размера на загубата. Загубите от операционния риск, които са свързани с пазарни рискове следва да се включат в обхвата на капиталовите изисквания на операционния риск.

Операционният риск се идентифицира и измерва възможно най-изчерпателно, с цел установяване на подходящи мерки за неговото избягване, редуциране, прехвърляне или ограничаване.

ЛИКВИДЕН РИСК - Съгласно Закона за кредитните институции³, всяка банка в стрянят е длъжна да управлява активите и пасивите си по начин позволяващ ѝ по всяко време да изпълнява изискуемите си задължения, като: приема планове за финансиране и за ликвидност, отразяващи особеностите на дейността⁴. С други думи ликвидният риск е този, при който за банката съществува риск да не е в състояние да финансира своите активи. Този тип риск е резултат от несъответствие на обема и матуритетите на активите и пасивите.⁵ Обикновено той възниква в случаите на системни банкови затруднения, банкови паники или банкови кризи, или най-общо в случаите, когато вложителите загубят доверие във възможността на банката да им

---

² чл. 127 от Наредба № 35

³ Закон за кредитните институции, Обн. ДВ, бр. 59 от 21 юли 2006 г., в сила от 1 януари 2007 г.; изм., ДВ, бр. 105 от 2006 г., бр. 52, 59 и 109 от 2007 г.; бр. 69 от 2008 г.; бр. 23, 24, 44, 93 и 95 от 2009 г.; бр. 94 и 101 от 2015 г.

⁴ Трифонова, С – „Нови моменти в международното регулиране на банковата ликвидност”

⁵ Таблицата на падежната структура на банковите пасиви и активи в международната банковата практика се нарича още стълба на матуритетното несъответствие (Maturity mismatch ladder)

изплати вложените средства. Възможно е банката да бъде изложена на ликвиден риск и в случаите, когато, в резултат от лош мениджмънт или неблагоприятно развитие на пазара, реализира загуби в такъв размер, който възпрепятства нейната нормална дейност.

Методи за управление на ликвидния риск

- Поддържане на такава структура на активите и пасивите, която да позволява да се изпълняват във всеки един момент задълженията по обратно изкупуване;
- Оценка на ликвидността и паричните потоци;
- Създаване на необходима отчетност

Създадена се икономическа обстановка в страната и изпреварващия темп на формиране на депозити в сравнение с размера на отпуснати кредитите, свидетелства за стабилна банкова и финансова система в страната⁶.

ПАЗАРЕН РИСК

Пазарният риск се формира от колебанията в стойността на даден финансов инструмент, възникнали в резултат на промени на пазарните цени. Тези промени могат да бъдат породени както от фактори, характерни за отделните инструменти или техния емитент, така и от фактори, отнасящи се за всички инструменти на пазара като цяло. Управлява се чрез лимити на заетите позиции и тяхната рискова чувствителност, измерена посредством стойност под риск (Value at Risk), дюрация или други измерители, подходящи за отделна позиция по отношение нейната чувствителност към рискови фактори. Сред най-важните рискови фактори, засягащи Банката, са промените на лихвените проценти (лихвен риск), промените на валутните курсове (валутен риск) и промените на цените на акциите (риск за цени на акции).

Експозицията по отношение на пазарния риск се управлява в съответствие с лимитите на риск, определени от ръководството при покупка или продажба на инструменти.

Заклучение - Системата от правила за вземане на ефективни управленски решения следва да бъде изградена с цел банките да отговорят на предизвикателството да бъдат решителни по отношение на риска, който следва да се поеме. Четири са основните компоненти на управленския процес. Първият е определяне на рисковия профил на банката, който обхваща целия набор от дейности и региони. Вторият компонент е управление на рисковия профил за всяка дейност и регион. Третият компонент е изграждане на управленска информационна система, която следи финансовите показатели на банката. Четвъртият компонент е внедряване на тази система с цел елиминиране на неприемливите и непечеливши рискове.

---

⁶ БНБ, Банките в България, октомври – декември 2015 г., Българска народна банка, С., 2015 г.

Използвана литература:

1. БНБ, Наредба N: 11 „За управлението и надзора върху ликвидността на банките”, София 2010 год.
2. БНБ, Банките в България, октомври – декември 2015 г., Българска народна банка, София., 2015 год.
3. Трифонова, С – „Нови моменти в международното регулиране на банковата ликвидност”
4. Драганов, X., Управление на риска, Тракия-М, София., 2010 год.
5. Младенов, М. – Пари, банки, кредит, изд. Тракия-М, София 2015 год.
6. *Ненкова, Н.* Структура и особености на банковия пазар у нас Научни трудове (Ботевград), 2014 год.
7. Ernst&Young Banking risk management survey 2012